

Tekst 1

Fryslân: it bêste lân of it bêste merk fan d' ierde?

Us provinsje liket bedarre yn in aloan duorjende prakkesaasje oer syn identiteit: taal, lânskip, ferline en folksaad. Dy tophannelsmerken fan it Frysk-eigene spylje in hieltyd wichtiger rol yn it tinken fan bestjoerders, marketeers en managers. Tagelyk is, lykop rinnend mei in mondiale trend, 'it bêste lân fan d' ierde' feroare fan lân yn merk (yn it Ingelsk 'brand').

(1) "Kultuer en identiteit, dat bin ik sels. Frysk-wêze yn in wrâld dy't feroaret en Frysk-wêze yn kontakt mei de wrâld, dêr giet it om", sa omskreau Jannewietske de Vries de kearn fan de Fryske ambysje yn de race om de titel Kulturele Haadstêd fan Europa 2018. It entûsjasme fan de kultuerdeputearre, dat yn goede en minne tiden hieltyd oerein bleau, typearre de tariedingen op Kulturele Haadstêd 2018 (KH2018). It projekt rôp mediahypes en tsjinstellingen op en drige mear as ien kear te mislearjen.

(2) Yn in soms sterk oansette oertsjûgingskampanje liet kultuerdeputearre De Vries gjin momint foarbygean om de Kulturele Haadstêd foar te stellen as in "sprong yn de takomst" en as in kâns om "ússels op 'e nij út te finen". Pleitbesoargers krigen in poadium by de regionale parse of treden nochris op as ynsprekker by de krusjale steatekommisje fan 7 desimber 2011, dy't oer it trochgean fan KH2018 kedize moast. Toerismepromoator Albert Hendriks woe mei in eksplisyt oan "alle tsjinstanners" rjochte petysjesjen litte dat de Fryske toerisme- en rekreaasjewrâld ek "vierkant achter mevrouw De Vries' streven staat".

(3) Om dy tiid hinne ferskynde ynienen in nije garde fan kultuermakkers op it toaniel: de Koöperaasje 2018, dy't him presin-

tearre mei in manifest fan optimisme en de belofte om him oan de ynhâldlike útwurking fan it 'Bidbook'¹⁾ te binen. It publike debat wie yndertiid 'alhiel oerémis' en ûntaarde yn ienrjochtingsmonologen oer en wer. Pleiten fan foarstanners krigen in benei apokalyptyske lading dy't suggerearre dat wy in krusjaal momentum yn de Fryske skiednis berikt hienen. Foar ús lei de wiswier histoaryske útdaging om de Fryske kultuer en identiteit op 'e nij út te finen. Wy moatte in mentaal feroaringsproses oangean dêr't de ynset neat minder is as in folsleine selfernijing. It al of net slagjen fan dat proses – dat him los liket te sjongen fan in konkrete kandidaatstellingsproseduere foar Kulturele Haadstêd – soe it takomstich lot fan ús provinsje beskiede. Wysels en ús bern steane op it spul, koartsein.

(4) Krityske en skeptyske lûden oer dy histoaryske kâns waarden delset as it synisme fan beropsmjittige pessimisten of oantsjut yn de kontekst fan in ûndersteld generaasjekonflikt tusken entûsjaste jongerein en soere sechstigers.

Der ûntstie tamtam oer it stik fan Tresoar-direkteur Bert Looper yn *de Leeuwarder Courant*, dêr't er KH2018 in histoaryske legitimearring yn jaan woe. En efter de provinsjale takomstambysjes fermoede dichter en publisist Eeltsje Hettinga sels in

75 “nochal kwealik rûkende folks-
nasjonalistyske ideology”.

(5) Om de saak wat del te bêdzjen
ferklearre kultuerdeputearre De Vries
by de presintaasje fan Hettinga’s
80 pamflet mei klam dat sy mei folks-
nasjonalisme neat te krijen hawwe
woe: “Ik wol de ienentweintichste ieu
yn sûnder yn âlde refleksen te fer-
fallen; ik haw neat mei sok tinken en
85 ideologyen dy’t dêroan ferbûn binne.”
Mar wat is der dan ál te rêden mei ús
provinsje? Wat besielet ús bestjoer-
ders en beliedsmakkers, harren
eksterne projektútfierders en pleit-
90 besoargers om sa’n oerdreaun ge-
wicht ta te kennen oan de Kulturele
Haadstêd?

(6) De ferklearring dêrfoar leit be-
nammen yn de hege ferwachtingen
95 fan de impact en de ekonomyske
opbringsten dy’t him om de titel fan
European Capital of Culture hinne
foarme hawwe. Hoewol’t de lange-
termynneffekten foar elke stêd en
100 regio hiele einen útinoar rinne, binne
bestjoerders oeral yn Europa de
Kulturele Haadstêd begûn te sjen as
in kroade foar stedsfernijing,
kulturele ynnovaasje, ekonomyske
105 groei en oanhâldende imagoferbet-
tering. Benammen troch it sukses fan
Glasgow (1990) en Kopenhagen
(1996) mienden sy hieltyd mear dat
keunst, kultuer en identiteit belang-
110 rike ynstruminten wêze kinne by it
de merk setten fan de eigen stêd of
regio foar mooglike toeristen, be-
driuwen en ynvestearders. Sa-
dwaande is de titel fan Kulturele
115 Haadstêd fan Europa fan in kulturele
manifestaasje op himsels, aloan
feroare yn in bestjoerskundige tover-
formule foar geografyske marketing-
doeleinen.

120 **(7)** No is troch de oerheid stjoerde
regiopromoasje yn Fryslân net nij. Al

yn de jierren sechstich en santich
besocht de saneamde *Industriali-
satierraad der Friese Kernen* om de
125 byldfoarming fan Fryslân te feroarjen,
ûndernimmers te ynteressearjen en
tsjinwicht te jaan oan de ivige konkur-
rint Grinslân. By de oprjochting fan
dat propagandaburo yn 1959 ûnder-
130 skreau de *Leeuwarder Courant* de
needsaak “dat der in oar byld fan
Fryslân opboud wurdt. De stream fan
ferhalen oer leechrinnende doarpen
en doarpske moardsaken sille se net
135 keare kinne (...), mar se kinne der al
eat foaroer sette yn de sin fan de
trefflike slachsin ‘Yn en op Fryslân
kinne jo bouwe’, sa as no barre sil.”

(8) De LC-redaksje koe doe noch net
140 witte dat sels doarpske moardsaken
yn de foarm fan de televyzjesearje
Moordvrouw yn 2011 as Fryslân-
promoasje ynset wurde soenen.
Want wat yn Nederlân yn 1989 begûn
145 mei de suksesfolle kampanje ‘Er gaat
niets boven Groningen’, is wilens in
booming business dêr’t gjin stêd,
regio of lân mear foarwei kin. De
lêste jierren hat geografyske marke-
150 ting him ûntjûn fan it promoaten fan
in stêd of regio ta it meitsjen en oan-
skerpjen fan in winsklike identiteit.

(9) De Fryske identiteit is dêrom net
langer in eksklusive saak foar de
155 Friezen sels, mar earder noch in
middel om de oandacht op in konkur-
rearjende wrâldmerk te lûken. Wêr’t
de Fryske beweging syn oanjagers
fûn yn de rûnte fan boargerlike yn-
160 tellektuelen, dêr hat de Fryske *nation*
branding syn *Club Diplomatieque* fan
ûndernimmers dy’t in ambassadeurs-
funksje foar de regio spylje wol. It is
dy werdefinysje fan de Fryske identi-
165 teit yn merktermen dy’t *nation*
branding fan it klassike nasjonalisme
ûnderskiedt.

(10) It Fryske proses fan *nation branding* waard min ofte mear yn
170 gong set troch ‘Fryske Fiersichten’,
it grutte debat oer de takomst fan
Fryslân dêr’t it provinsjebestjoer yn
de hjerst fan 2006 de foarstap ta die.
175 Ien fan de ynsichten dy’t út it
takomstdebat nei foaren kaam, wie
dat Fryslân wol in sterke regionale
identiteit hat, mar nochal iensidich
ferbûn wurdt mei lânskip, rekreaasje
en sport. Der moast wurke wurde oan
180 in imago fan in eigentiidsk, oantreklik
Fryslân dat ek op it mêd fan kultuer,
kennis en ynnovaasje net efterbleaun
is. Dy needsaak ta it fermerkjen fan
Fryslân waard troch it provinsjehûs
185 oernommen as strategysk
takomstbelied. Der moast in Frysk
‘I Amsterdam’ ûntwikkele wurde, in
helder merkkonsept (of leaver sein:
Fryske siel, Frysk DNA) opboud út
190 kearnwearden as de minsklike mjitte,
betrouberens en trochsettings-
fermogen. It konsept is yndertiid
troch promoasjeburo Fryslân
Marketing yn de praktyk brocht mei
195 de kampanje ‘Fan Fryslân’.

(11) It grutte tal ferwizingen nei de
‘siel fan Fryslân’ en it ‘Fryske DNA’
typearje de taal fan *nation branding*.
It binne trendy metafoaren fan wat
200 earder ferstien waard ûnder it Frysk-
eigene. Yn in fraachpetear fan 1970
beneamde de boeredichter Douwe
Kiestra de taal, it folksaard, it lânskip
en de agraryske breawinning as de
205 wichtichste eleminten fan it Frysk-
eigene, dat yn syn eagen it Fryske
folk útmakke. Hy seach dat it Frysk-
eigene oanfretten waard troch de
opkommende yndustry: “De yndustry
210 hat no ienkear in nivellearjende út-
wurking op de minsken”, fersuchte er.

(12) As wy no wer sjogge nei de
groep dy’t de plannen foar KH2018
útwurkje wol, dan falt op dat dy foar it

215 grutste part bestiet út ‘werom-
kommers’. Sy hawwe har wer mei
opsetsin yn Fryslân nei wenjen set
nei in koarte of langere tiid om utens.
Sa nimt Koöperaasjelid en arsjitekt
220 Nynke-Rixt Jukema lokale en
kultuerhistoaryske faktoaren as
útgongspunt yn har wurk en set sy
har regionalisme eksplisyt foar it
globalisme fan in Rem Koolhaas²⁾
225 oer. Yn de Koöperaasje wurdt ek
neitocht oer it trochbrekken fan it
Fryske taal minderwaardichheidskom-
pleks. Dêr sprekt in frisse, nije sels-
bewustens fan de periphery út dy’t
230 himsels ta sintrum ferheffe wol.

(13) Op in oar stuit lei Nynke-Rixt
Jukema foar de kamera fan Fryslân
DOK út wêrom’t wy net oan de
‘global ratrace’ mei hoege te dwaan:
235 “Krekt as wy ússels better kenne en
folle mear nei ússels sjogge en dêr
ek ús krêft út helje, dan tink ik dat wy
in unike omjouwing skeppe kinne.”
Har oantrunen is oprjocht útnoeg-
240 jend, mar tagelyk is dy mentale
weroriïntaasje yn tsjinspraak mei it
ferbân dêr’t dy weroriïntaasje yn
úttekene wurdt: in dwylsinnige stêde-
kompetysje en in fermerkingsproses
245 dat de Fryske identiteit werombringt
ta de essinsje fan symboalen en
kearnwearden. Dat docht gjin rjocht
oan it ferskaat oan al of net Fryske
identiteiten fan de bewenners fan ús
250 provinsje. Dichter en publisist Abe de
Vries ferwurde it treffend: “Fryske
identiteit bestiet net yn dy sin dat jo
wat yn de hân hâlde kinne en dan
sizze: dit is it. Do meist sels betinke
255 hoe’t it ál bestiet.”

(14) Identiteit is by einsluten wat per-
soanliks dat him net yn merktermen
uterje lit. Soe krekt dat net in wier
boadskip oan de wrâld wêze? Om
260 identiteit werom te heljen út de han-
nen fan fermerkers en wer persoanlik

en feroarlik te meitsjen? Kultuer en

identiteit ommers, dat bin ik sels.

nei: Richard de Boer, de Moanne, nûmer 4, maaie 2012

noot 1 'Bidbook' is it boek dêr't de plannen foar KH2018 yn steane dat oanbean is by de sjuery om mei te dwaan oan de útferkiezing ta Kulturele Haadstêd fan Europa.

noot 2 Rem Koolhaas is in ferneamde Nederlânske arsjitekt dy't rûnom yn de wrâld moderne gebouwen ûntwurpen hat.

Tekst 2

De held moat weromkomme

(1) In Amerikaanske diplomaat ûntfange mei in kopke tee en in moalkoekje. Dat is in foarbyld fan de ferneamde soberheid fan Willem
5 Drees, premier fan Nederlân yn it tiidrek 1948-1958. De diplomaat soe doe útroppen hawwe dat de Nederlanners allinne al fanwegen harren sunichheid yn 'e beneaming kamen
10 foar de saneamde 'Marshallhelp'¹⁾. No is dat letter optocht, mar dat makket neat út, want mei sokke ferhalen kin men neffens Dreesbiograaf Hans Daalder wol in boek
15 skriuwe.

(2) Sa achte Drees it oerdreaun om de Yndonezyske delegaasje dy't yn 1948 de ynhuldiging fan keninginne Juliana bywenne hie, in rystafel oan
20 te bieden. Pas doe't dêr op oanstien waard, joech er ta. De skynbere ûngastfrijheid fan Drees hie neat te krijen mei de drege ferhâlding tusken Nederlân en syn doetiidske koloanje
25 Yndonezië. Hy wie fan betinken dat elke gûne dy't de oerheid útjoech, earst as belesting ôfnommen wie fan de boarger. Soberheid wie in morele plicht.

30 (3) Wat in held, dy Drees. Kom no mar ris om sok ienfâldich bestjoer-

dersfatsoen yn tiden fan bonussen yn it bedriuwslibben en fan aloan heger wurdende topynkommens yn de
35 semypublike sektor. Ferhalen as dy oer de rystafel fan Drees binne ideale yngrediïnten fan wat in moderne heldeskiednis wêze moat. In ferhaal oer in taastber persoan, it leafst smout ferteld, en it is net ferbean om
40 der ek noch wat fan op te stekken. De held hoecht net sûnder lek of brek te wêzen. Drees hie ek syn tekoartkommingen, mar hy wie wol in foarbyld fan in sunige, ferstannige en
45 realistyske steatsman.

(4) Goede foarbylden sjen litte wie fanâlds de funksje fan skiedskriuwing. Us faderlânske skiednis
50 hat mear as genôch oanbod om dêr oan te foldwaan. Helden genôch, soe men tinke. Mar is dat echt sa? Wa't hjoed-de-dei de Nederlânske kranten lêst, krijt de yndruk dat de faderlânske
55 skiednis net ûnderhâldend en likemin de muoite wurdich is. No ja, men sil der altyd wat fan opstekke, mar dan benammen fan watfoar in ferskriklik lân Nederlân is. Faaks
60 waard eartiids it nasjonale ferline wat oerdreaun priizge, mar tsjintwurdich doocht der net in soad mear fan.

Nederlân siet om te begjinnen oan kop en earen ta yn de slavernij.

65 Okkerlêsten waard in kaart fan Amsterdam presintearre dêr't op te sjen wie dat sels ûnderwizers en tsjinstfammen oandielen yn slaven hienen. Al dy slavernijferhalen

70 hawwe in dúdlike ûndertoan fan kollaboraasje en skandaal.

(5) As men dêrfan bekommen is, dan sjocht men op de televyzje dat in advokaat gerjochtichheid easket foar

75 neibestendens fan Yndoneziërs dy't yn 1947 troch de koloniale oerheersker fermoarde binne. En mei men it sjoernaal leauwe, dan holden Nederlânske prysters harren yn de jierren

80 fyftich fan de foarige ieu mear dwaande mei saken dy't it deiljocht net ferneare koenen, as mei harren religieuze taken. Sa komt it byld fan de faderlânske skiednis hieltyd mear

85 oerien mei it byld dat tekene wurdt yn de saneamde swarte kanon, dêr't de negative foarfallen út it ferline yn ferdúdlike wurde.

(6) In soartgelikense trend bestiet der

90 al jierren yn de polityk. Dêr wolle se ek oanhâldend ôfreakenje mei fouten út it ferline. Hieltyd mear wurdt der mei likens tebeksjoen op in foarfal út it ferline. De iene parlemintêre enkête

95 jaget de oare en politisy moatte allegeduerigen mei klam ûnthjitte dat fan alles en noch wat noait mear barre mei. It ferline is dus in polityk risiko wurden. No sille de oanklagers fan

100 histoaryske misstannen wier net bedoele dat wy ús skamje moatte foar Nederlân, mar it effekt fan it oanhâldend roppen om nij ûndersyk, om ekskuses en herstelbetellingen is der

105 wol neffens.

(7) Jan Pieterszoon Coen, de grûnlizzer fan it Nederlânske koloniale ryk yn it lettere Nederlânsk-Yndië waard oant foar koart noch sjoen as in grut

110 man en as in boechbyld fan de Vereenigde Oostindische Compagnie. Mar tsjintwurdich is de VOC-mentaliteit benammen eat dêr't lytsachtsjend oer dien wurde kin. Noch

115 net sa lang lyn waard troch lokale aktivisten oproppen om it stânbyld fan Coen by it Westfries Museum wei te heljen fanwegen syn misdieden tsjin de minsklikheid. Dat rûn sa

120 heech op, dat Coen op de site <http://joop.nl> in diktator neamd waard, wêrnei't it hûs fan de oanbelangjende aksjefierder mei hurdseane aaien bekûgele waard. Dêr

125 binne dan wol gjin deaden by fallen, mar glêsskea wie der wol.

(8) Ik gun elkenien syn opsternatens, mar moatte we dochs net fêststelle dat Jan Pieterszoon Coen fjouwerhûndert jier ferlyn libbe? Wat hat in mienskip deroan wannear't, lykas Paul 't Hart yn syn boek *Verbroken verbindingen* skreau dat de

130 organisearre stilte oer belêstige ferline tiden en de fabrikaazje fan nasjonale helden romte makke hawwe foar in kakofonysk koar fan revyzjonisten en beskuldigers?

(9) De eftergrûn kin men fan rieden

140 wol hawwe: ôfkear fan nasjonalisme. Yn it rapport *Nationale identiteit en meervoudig verleden* ornearje de histoarysy Maria Grever en Kees Ribbens dat de nasjonale skiednis in

145 konstruksje is. It idee dat der ien mienskiplik ferline is, mei in hurde kern of in fûnemint, soe foaral bedoeld wêze om oare groepen, lês ymmigranten, út te sluten. Skerp en

150 koart sein ornearje de beide histoarysy: skiednis is ek mar in miening.

(10) Likegoed kin men der net omhinne: naasjes besteane no ienris en

155 dy hawwe in ferline. En om de histoaryske kernfraach 'wa binne wy' te

ferfangen troch 'wat bin ik', sa't yn it rapport suggerearre wurdt, is slimmer as fan 'e rein yn 'e drip komme.

160 **(11)** Alles wurdt dien om tefoaren te kommen dat der in ferhaal ferteld wurdt oer de dingen dy't minsken ferbine, sa't de histoarikus A.Th. van Deursen skiednis typearre hat.

165 Sûnder ferbining bestiet der gjin mienskiplike takomst. Dat hoecht hielendal net te betsjutten dat men útsletten wurdt. As dyn âlden yn Marokko of Turkije berne binne,

170 meist yn it stadion meisjonge as Piet Hein wer ris de 'zil-ver-vlo-hoot' wûn hat.

(12) Mar der is noch hope. Niisneamde Van Deursen hat yn syn fraai minyportret fan Michiel de Ruyter wiisd op de oanstriid om hieltyd wer op 'e nij ekskuses oan te bieden út namme fan de foarâlden foar de fer-skriklike wandieden dy't mei opsetsin

180 en moedwillich begien binne. Soks bringt jin yn 't sin dat skamte en grutskens byinoar hearre. Wa't it iene belangryk fynt, sil nei alle gedachten ek om it oare jaan. Ekskuses meitsje

185 we foar wurden en dieden dêr't we, ta ús eigen argewaasje of fertriet, net grutsk op wêze kinne. Us ideaal is dat grutskens de regel en skamte de útsûndering is.

190 **(13)** Skamte as ferpakte grutskens, dat is in moai byld. Blykber lit de skiednis ek dyjingen dy't liik binne en noartsk sjogge, net kâld. Hoe sterk oft sokke emoasjes binne, docht wol

195 bliken út wat der bard is by it stânbyld fan Coen yn Hoarn. Efter de teloarstelling oer de faderlânske skiednis sit blykber de gedachte ferburgen dat men mei it faderlânske

200 ferline foar it ljocht komme kin.

(14) Sa komt Van Deursen by de seehelden Tromp, De Ruyter en Piet

Hein, dy't neffens him foarbylden binne fan moed en ûndernimmingslust. Dêr hat er gelyk oan. Hja wienen al yn de santjinde ieu helden. By de seeslaggen stienen tûzenen minsken op it strân te sjen en kommentaar te leverjen as wie it in fuotbalwedstriid.

205 Ek al mei fjouwerhûndert jier letter de Nederlânske held yn 'e knipe sitte, hy libbet noch wol troch. Yn 2007 waard it fjirde ieufest fan de berte fan De Ruyter fierd. De titel fan it programma fan dat jubeljier wie sljochtwei:

210 'Held van Nederland'. Utsoarte binne der noch nasjonale helden. Foar wa't goed sjocht: dy binne der by de rûs. "Welkom, helden!", stie op in span-

220 doek doe't de olympyske medaljewinners yn 2012 weromkamen út Londen. Der is in sportblêd *Helden* en boekwinkel De Slegte advertearre in hoart lyn mei in boek oer helden yn

225 de Nederlânske literatuer. Foar heal jild, dat dan wol wer.

(15) De ferbining mei it ferline komt ta stân troch in spannend ferhaal te hearren of te lêzen oer echte min-

230 sken, foarbylden oan wa't men jin oplûke kin. Hoe't dat krekt wurket, kin men alle dagen sjen op de televyzje of yn de kiosk. It is ien en al persoanlikheid wat de klok slacht. Op de om-

235 slaggen hite se tsjintwurdich *Linda, Johan of Maarten!* Justjes langer lyn hieten se fan Julius Civilis, Floris V of Willem van Oranje.

(16) Wy binne it dus rûchwei gewoan

240 iens, ek al is it yn dizze tiid faaks gjin wizânsje om dat út te trompetsjen. It is de heechste tiid dat de âlderwetske histoaryske helden út harren skûlplak weikomme. Sy hearre by de

245 faderlânske skiednis. Sterker noch: sy binne dêrfan it haadgerjocht.

nei: Martin Sommer, de Volkskrant, 29 septimber 2012

noot 1 'Marshallhelp' is de namme fan it helpferlieningprogramma fan de Feriene Steaten fan Amearika oan de lannen fan Europa dy't slim te lijen hân hienen fan de Twadde Wrâldoarloch.

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen. Het College voor Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.